

Frank H.M. van der Heul

De kunst van het versieren

A

Van dezelfde auteur

Oliebol in Ossendrecht (militaire dienstplicht)
De kunst van het versieren
Het zomerhuisje van tante Amalia
Doorlopende voorstelling
Koers Kreeftskeerkring
Reis naar een verdwenen wereld
Cowboys, kitsch en Cadillacs
Salsa, suikerrieten sleeën
Ford 'made in Holland' - vier delen
Stoom aan het IJ (geschiedenis van de Amsterdamse rederijen - vier delen)
De eersten de besten (geschiedenis van de autosport - twee delen)
Prachtig Plaatwerk (klassieke auto's - meerdere delen)
Hoorns des overvloeds (maritieme en algemene geschiedenis - twee delen)
Auto-biografie (geschiedenis automobilisme - meerdere delen)
De auto ad rem – klassieke auto-advertenties (meerdere delen)
Tweewielers van toen (motorfietsen en scooters in musea – twee delen)
Al Capone in Zaandam (anekdotes rond het toenmalige wagenpark van de auteur)

Niets van deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteursrechthebbende.

ISBN 978-94-90495-04-6

Nur 342

Copyright © tweede herziene druk 2022

Omslagillustraties en foto's binnenwerk van de auteur

Uitgeverij Albatros - Amstelveen

Boeken kunnen rechtstreeks worden besteld bij de uitgever

E-mail: frankvanderheulfrankhm@outlook.com

‘I’ll cry all the way to the bank.’

(citaat van de klassiek geschoolde Amerikaanse pianist, entertainer, glitterkoning en miljonair Liberace naar aanleiding van een slechte recensie).

Geluiden verscheuren de rust. Rook valt uiteen. Baardjongens en slobbermeisjes ontwaken uit een bestudeerde lethargie. Sissende drums, de bas. Opdringerig de drums. Hij stond daar, een gesloten masker, wars van drank. But never mind.
(gedicht dat iemand voordroeg in de Phonobar).

‘Little Richard is the beginning of Rock ‘n’ Roll.’

(citaat van rhythm and blues en soulzanger-componist en vice-president van Motown Records, Smokey Robinson).

Inhoud

Ars nova	6
De kunst van het versieren	66
No. 5	95
Kort parkeren	136
De kauwgomplaatjesperiode	152
Señor blues	190
Epiloog	217

Ars nova

Aan aprilse regen is de boer veel gelegen.

Begin april koude bak zaaien; eind april volle grond. Behalve reeds genoemde soorten ook goudbloem en na half april: adonis, anchusa, agrostemma, alyssum, clarkia, calliopsis, escholtzia, gaillardia, kattenstaart, korenbloem, lupine, malva, papaver, zonnebloemen, dahliaknollen, in kistjes of koude bak. Zaaigoed uitplanten. Nu bloeien; hyacint, kievitsbloem, keizerskroon, grootbloemige madelieven, maagdepalm, druifjes, muurbloem, vergeet-mij-niet, kers, pruim en peer.

In de tweede helft van april bracht de Cubaanse ‘líder máximo’ een bezoek aan Moskou, waar hij op de dag van de arbeid zou worden uitgeroepen tot held van de Sovjet-Unie. Fidel Castro’s gastheer kondigde bij die gelegenheid zijn pensioengerechtigde leeftijd aan. Daarmee bracht Nikita Sergewitsj Chroesjtsjov een hoop speculaties over zijn opvolging op gang. In mijn verbeelding zag ik hoe majoor M. in de Koningin Wilhelminakazerne (1 Depot Luchtdoelartillerie) onder de rook van het Brabantse Ossendrecht bezorgd naar een grote landkaart vol vlaggetjes op spelden achter zijn grijsmetalen bureau zat te staren. Zou de aanstaande stoelendans in het Kremlin het IJzeren Gordijn weer zoveel honderd meter in westelijke richting doen opschuiven, of zou deze machtswisseling juist een politieke en militaire dooi teweegbrengen?

Terwijl mijn vader zich boog over de door paus Johannes XXIII aan de katholieke wereld gerichte encycieliek *Pacem in Terris*, genoot ik met volle teugen van mijn pas herwonnen vrijheid. Op een zeldzaam zonnige dag lifte ik naar IJmuiden om tijdens een lange strandwandeling richting Bloemendaal het militaire stof uit mijn hoofd te laten verwaaien. Op de terugweg zag ik hoe een groot vrachtschip van de Stoomvaart Maatschappij Nederland de Noordersluis uitvoer en door het loodgrijze water de weg naar

zee zocht. De grote vaart en onbekende horizons tegemoet. Zou dat niets voor mij zijn? Dan was ik niet alleen het ouderlijk huis uit, maar zag ik ook eens wat van de wereld. Ik speelde een tijdje met het idee, maar liet het weer varen. Mijn oude buurtvriend Roy die voor de Hollandsche Stoomboot-Maatschappij voer en vaak ging stappen in Londen, zou me natuurlijk wegwijs kunnen maken over hoe je aan kon monstere. Maar aan de andere kant; wat had een rederij aan iemand als ik met een diploma handzetten en wat uitzendbaantjes? Ik voelde me zo rusteloos als het renpaard Quicksilver S voor de start van een grote wedstrijd op Duindicht en zwierf doelloos door de stad. Door de slechte eetgewoonten die ik in militaire dienst had opgedaan, ging ik me in snackbars en bij automatieken te buiten aan patat, kalfskroketten, bamischijven en kaassoufflés. In de Utrechtsestraat maakte ik een praatje met Betty die zich bij tweehands platenzaak Concerto achter de kassa zat te vervelen. Ik kende het meisje met de zware oogmake-up en roodgelakte nagels van de Phonobar, de Cave, en koffiekelder De Groene Calebas. Op feesten zette ze de boel op stelten en werden jongens door haar aangetrokken als ijzervijlsel door een magneet. In tegenstelling tot haar humeurige baas maakte Betty er geen punt van als je met een stapeltje langspeelplaten naar achteren liep om in een van de cabines uitgebreid te luisteren naar Miles Davis, Art Blakey, Clifford Brown, Cannonball Adderley, Thelonious Monk, Gerry Mulligan of Lee Morgan, en niets kocht.

Ik maakte een ommetje over het Waterlooplein en keek naar de verrichtingen van een standwerker die scheermesjes van het merk Krokodil aanpreef. Om het hooggeachte publiek te demonstreren dat het superieure staal buitengewoon soepel was, hield hij een mesje met de botte kanten tussen duim en wijsvinger en oefende er enige druk op uit. Het ging een tijdje goed, maar toen het metaal plotseling door midden brak klonken er spottende

opmerkingen en werd er schamper gelachen. De man achter de kraam was niet voor een gat te vangen. ‘Kijk eens goed, beste mensen. Nu kunt u met eigen ogen aanschouwen dat het staal ook van binnen volkomen roestvrij is.’

Te midden van ander ongeregeld goed ontdekte ik een eindje verderop een kartonnen doos met het opschrift ‘De Grafboetiek’. De inhoud bestond uit een hoeveelheid botten. Volgens de tekst op een stuk karton in de doos waren dit menselijke onderdelen die vijf gulden per stuk kostten. Kocht je de hele partij, dan kreeg je korting. Naast een kraam met oude radio-onderdelen neusde ik tussen stapels tweedehands boeken en tijdschriften. Na wat afdingen liet ik de rommelmarkt achter me met een pocket met griezelverhalen die ‘master of suspense’ Alfred Hitchcock volgens de achterflaptekst graag zou willen verfilmen.

Ik las een lovende recensie in de krant en ging naar *Le Mépris* van nouvelle vague regisseur Jean-Luc Godard. De futuristisch vormgegeven villa van de Italiaanse auteur Curzio Malaparte op een uitlopende rotsformatie aan de kust van Capri vormde het decor van deze film over het maken van een film. De Amerikaanse acteur Jack Palance speelde de rol van een ploertige Hollywoodproducent die bij het horen van het woord cultuur aan geld dacht. Fritz Lang, maker van klassiekers als *Dr. Mabuse*, *Metropolis* en *M – eine stadt sucht sein mürder*, speelde een door Palance gekoeioneerde regisseur en de oogstrelende blote rug en billen van Brigitte Bardot kwamen regelmatig in beeld. Of het kwam door de adembenemende kobaltblauwe Tyrreense Zee waar de villa aan grensde, kon ik niet zeggen, maar de volgende dag kreeg ik zin om na lange tijd weer eens te gaan zwemmen.

Na een paar baantjes zat ik achter een kop koffie en een chocoladesprits op het terras van het restaurantje van het gemeentebad aan de Heiligeweg. Net als een badmeester op

Zweedse muilen keek ik geboeid naar een meisje dat zich soepel in vlinderslag in het vaag naar chloor ruikende water bewoog. Na een nog baantje op haar rug beklom ze het trapje. Ze strekte een welgevormd lang been, trok een zwarte rubber badmuts weg en schudde een waterval van stroblond haar uit. Onwillekeurig deed ze me denken aan Esther Williams uit mijn kauwgomplaatjesperiode. De volslanke brunette, een voormalige zwemkampioene uit Californië, schitterde op het witte doek in aqua-musicals met gelijke titels als *Bathing beauty*, *Million dollar mermaid* en *Dangerous when wet*. Ze had haar badpak jaren geleden aan de wilgen gehangen toen het publiek genoeg had van waterballetten in technicolor. Esther wilde dramatisch getinte filmrollen spelen, maar die overstap had de bioscoopkassa's niet doen rinkelen.

De toegangspoort met reliëf van het vroegere Rasphuis aan de Heiligeweg.
(foto auteur).

Het in 1896 door particuliere exploitanten ingerichte zwembad was acht jaar geleden door de gemeente overgenomen en enige tijd terug gemoderniseerd. Jammer genoeg was het Turkse bad tijdens die zeven ton kostende klus opgedoekt. Als je erbij stilstond was het tamelijk bizar, dat waar je nu van de hoge kon duiken en baantjes trok in het L-vormige bassin, in vroeger eeuwen dwangarbeiders waren afgebeeld.

In 1596 was het hoofdgebouw van het voormalige Clarissenklooster aan de Heiligeweg door het stadsbestuur heringericht als tuchthuis. De naam van de eerste strafgevangenis op het Europese vasteland verwees naar het tot pulp vermalen van tropische harde verfhoutsoorten. Een reliëf op het stenen poortje van het in 1895 afgebroken Rasphuis toonde een staande voerman die de zweep liet knallen over grauwendende roofdieren die een met boomstammen afgeladen kar trokken. Een Latijnse spreuk daarboven luidde: *Virtutis est domare quae cuncti pavent* – ‘het is eigen aan de deugd om wat ieder vreest te onderwerpen’. Het geheel werd bekroond met twee geketende mannenfiguren aan weerszijden van de stedenmaagd met het Amsterdamse wapenschild in de ene en een karwats in de andere hand. Tot de veroordeelden die aan de Heiligeweg te werk werden gesteld met het doel om onmaatschappelijken te verbeteren volgens calvinistische grondbeginselen, hoorden niet alleen dieven, drankzuchtigen, oplichters, valsemunters, vagebonden, schooiers met gesimuleerde gebreken, maar ook huisvaders die van de bedeling leefden en het geld in een bordeel of kroeg hadden uitgegeven in plaats van aan hun gezin. Op straffe van afranselingen moesten de veroordeelden veertien uur per dag doorpoken en wekelijks twee- tot driehonderd pond hakhout, of driehonderd pond geraspt hout afleveren. Gevangenen met een zwak gestel werden aan het kappen gezet. Het met een acht- tot twaalfbladige zaag tot pulp vermalen van de gebrande rode houtsoort die in het Portugees

pau Brasil en in het Spaans *brasa* of gloeiende kool werd genoemd, leverde niet alleen de grondstof voor het roodverven van textiel, maar diende tevens als steunkleur voor het verven van de calvinistische modekleur zwart. Daarnaast werd het tevens gebruikt bij het maken van zegellak en voor het beitsen van meubilair. Andere Zuid- en Midden-Amerikaanse verfhoutsoorten die aan de Heiligeweg waren bewerkt, waren pokhout, Mexicaans Campêche- of blauwhout en Cubaans geelhout.

In het Rasphuis begane misdrijven, werkweigering en pogingen tot ontvluchting werden doorgaans op de grote binnenplaats met geselingen bestraft. Dagjesmensen die eens wat anders wilden, konden zich op feestdagen ter lering en vermaak en tegen betaling van een kwartje vergapen aan het dagelijks leven in het heropvoedinggesticht met een bikkelhard regime. Niet alleen de hoogmogende heren regenten hadden hiermee een aardige bron van neveninkomsten. Ook het geboefte kon op zulke kijkdagen wat bijverdienen door boeren, burgers en buitenlui de littekens op hun rug of achterste te tonen.

Met geschiedenis en die van mijn geboortestad in het bijzonder, had ik wat dankzij een leraar op de Mulo die vond dat jaartallen van minder belang waren dan de verhalen die daarbij hoorden. Meer impulsief dan planmatig liep ik de deur plat bij tweedehands boekenwinkels, bibliotheken en de studiezaal van het Historisch Archief aan de Amsteldijk. Ik vulde dagen met lezen en het maken van notities, maar aan betaald werk dacht ik voorlopig nog niet. Het was mijn moeder die me duidelijk liet weten dat ze het daar niet mee eens was. Ze zei dat ik sinds het groot verlof was veranderd, en zeker niet ten goede. Ik was lui en ongezeglijk op het brutale af. Ik gooide geld over de balk en maakte de burens wakker omdat ik in het holst van de nacht thuiskwam. Ik dronk teveel en sliep een gat in de dag, en tot

grote ergernis van ma was ik het onderwerp van roddelpraatjes op straat en in winkels. Ze zou vast wel gelijk hebben, maar ik vond het spijtig dat ze geen begrip op kon brengen voor het feit dat ik na ruim twee maanden van militaire dwang even stoom af wilde blazen. Mijn vader die zich niet zo druk maakte, had het een paar keer over een vaste baan met toekomst, maar ik dacht aan iets heel anders. Ik was niet van plan om ooit nog één voet in een drukkerij te zetten, maar wat wilde ik dan? Ik stond op een breuklijn en mijn enige zekerheid was dat ik het ouderlijk huis zo snel mogelijk wilde verlaten. Ik spitte de kranten door op zoek naar geschikte en bovenal betaalbare woonruimte. Ook deze keer was het verspilde tijd. Woningnood leek een onuitroeibare pest in Amsterdam, hoewel het in de crisisjaren dertig anders was geweest. Mijn vader had me verteld over die periode met honderdduizenden steuntrekkers, de vernedering van controle bij werklozen thuis of bij de ingang van een bioscoop of theater, waar ambtenaren je aanhielden om te vragen hoe je aan geld voor een kaartje was gekomen. Stempelkantoren waar de steuntrekker zich tweemaal daags moest melden zodat hij er niet zwart bij kon klussen, en gratis aan werklozen verstrekte fietsbelastingplaatjes met een gat erin, zodat iedereen goed kon zien dat je in de bedeling liep. De gehate werkverschaffing die mensen in het oosten des lands dwong om in nazi-Duitsland te gaan werken als ze hun uitkering wilde houden. Anderen hadden hun rug gebroken bij de aanleg van Bosplan, waar niet aan zwaar werk gewend kantoorvolk op stukloon stond en er zo en zoveel kuub zand per dag met een kruiwagen moest worden verplaatst. Het was een tijd van bittere armoede en schrijnende honger, terwijl bergen onverkoopbare aardappelen, groenten en fruit waren doorgedraaid of op de vuilnisbelt gedumpt. Minister-president Hendrikus Colijn, oud-KNIL-militair, oud-directeur van de Bataafsche Petroleum Maatschappij en oud-minister van Oorlog,

een opportunist die zijn zakken vulde maar de arbeider zijn rechtmatig loon onthield, zich voedde met het voedsel van de behoeftige, en rijk werd door de armoede van anderen. De antirevolutionaire politicus die jarenlang geweigerd had om de gulden te devalueren, en daardoor het heiligst recht van het volk verkrachtte om de mammon te dienen. Aan de bedelstaf geraakte middenstanders die een eindeloze uitverkoop hielden. Chinese en Surinaamse zeelui die in Amsterdam en Rotterdam aan lager wal waren geraakt omdat hun schepen waren opgelegd, en die een grijpstuiver probeerden te verdienen met straatverkoop van gebrande pindakoeken en drop. Drankmisbruik, illegale speelholen, algehele verloedering en toenemende onveiligheid op straat. Het Jordaanoproer na de steunverlaging van het kabinet-Colijn in de zomer van 1934 waarbij zeven doden waren gevallen. Het Algemeen Uitbreidings Plan van het jaar daarop, toen achttien procent van de Amsterdamse beroepsbevolking in de steun liep. Dit waren mensen die zonder pardon met hun hele hebben en houwen op straat waren gezet omdat ze de hoge huren niet meer konden betalen, terwijl anderen die nog werk hadden, om de haverklap verkasten. Huisjesmelkers lokten nieuwe huurders door de woningen gratis te laten schilderen en behangen, of door de panden een maand of wat gratis te verhuren. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was mijn geboortestad het lot van Rotterdam bespaard gebleven, maar na de grote Spoorwegstaking in 1944 werd er geen steenkool uit het inmiddels bevrijde Limburg meer naar de Randstad vervoerd, werd stadsgas nog maar in zeer beperkte mate geleverd en was in oktober dat jaar de elektriciteitsvoorziening in Noord-Holland en Utrecht gestaakt. Tijdens de daarop volgende Hongerwinter hadden uitgemergelde Amsterdammers de houten blokjes tussen de tramrails losgewrikt, honderden bomen omgehakt en evenzoveel woningen van weggehaalde joden kaalgesloopt om nog aan wat brandhout

te komen voor het noodkachtje waar suikerbieten op werden gekookt. Mede dankzij de Amerikaanse Marshallhulp was er sinds eind jaren veertig weliswaar hard gebouwd in gebieden voorbij de Ringdijk, maar de strokenbouw in Nieuw-West was een druppel op de gloeiende plaat. In januari 1952 kwam de tweehonderdduizendste naoorlogse nieuwbouwwoning gereed en had het statistisch woningtekort een hoogtepunt bereikt. Twee maanden later hield koningin Juliana een radiorede. 'De verschrikkelijke plagen van de oorlog liggen achter ons, op één na: de woningnood. Hij heeft de eigenschappen van een vreselijke slepende ziekte. Wat ons allen tenslotte voor ogen staat is een eigen woning voor ieder gezin.'

Ik af ging op adressen waar anderen me voor waren geweest, of kwam terecht bij hufters die misbruik van de woningnood maakten. Bemoeizuchtige kenauus vroegen astronomische bedragen voor deprimerende zijkamers waar je je kont amper kon keren. Om er te komen, moest je eerst door een van de spuitjes- of bloemkoolstank vergeven woning. Er mocht onder geen beding worden gekookt. Wasgelegenheid was vaak een niet bestaande luxe en vrouwelijk bezoek ontvangen stond gelijk aan onmiddellijke opzegging van de huur. Muziek mocht eventueel wel, maar liever niet. Draaide je dan een plaatje, of zette je je transistorradio aan, dan moest dat zachtjes. Even na tien uur 's avonds werd er prompt op je deur geklopt, of kwam madam gewoon je kamer binnen stormen met een gezicht, alsof je god weet wat aan het uitvreten was. Zo kwam ik nog in Oost terecht, toch al geen florissante buurt, waar ik een net schoongeveegde zolderruimte bekeek en waar het tochtte alsof er permanent een raam openstond. Het kolenstof zat nog duimendik op de latten, die het troosteloze hok zonder water en licht afschermden van de rest van de doorloopzolder met branddeuren. Als ik hier kwam wonen, zei de besnorde hospita zonder met haar ogen te

knippen, kreeg ik gratis een petroleumlamp mee naar boven. Een in zijn kamgaren kostuum knel zittende kerel stond me te woord in een kapitale villa, ergens achter het De Miranda openluchtzwembad. Wat me op een hooghartige toon werd aangeboden was een hoek van zijn garage, die vakkundig met hardboard en gipsplaat was afgezet. Op een oppervlakte van ongeveer vier bij twee meter stond een doorgezakt spiraalbed met een matras dat op de vuilstort thuishoorde. Ook herbergde het vertimmerde kippenhok een krakkemikkige tafel en twee stoelen, waar handelaren op het Waterlooplein nog geen stuiver voor zouden geven. Er lag een stuk vloerkleed waar hele generaties motten met smaak van hadden gevreten. Water kon ik in de tuin achter het huis aftappen en het licht kwam van een naakt peertje aan het betonnen plafond. Dat alles voor slechts vijfentachtig gulden per maand. Voor dat geld kon ik ook vijftig keer naar de bioscoop, en dan zat ik royal loge en op fluweel.

‘Als ik aan mijn Jaguar XK-150 bezig ben, zet ik de koplampen wel aan. Dan heb je wat meer licht om bij te lezen.’

Ik wist niet wat ik hoorde en stond perplex. Toen de arrogantie van het aanbod tot me was doorgedrongen, had ik gezegd waar hij zijn koplampen in kon stoppen.

Ik reageerde op een advertentie in de ochtendkrant die tijdens de Tweede Wereldoorlog gewillig aan de leiband van de Duitse bezettingsmacht had gelopen. ‘Riante woon- en werkkamer met licht op het noorden. Ideaal voor kunstenaars.’ Op zoek naar woonruimte ontdekte je soms plekken in de stad waarvan je het bestaan niet had vermoed. Schuin tegenover de Valeriuskliniek en naast het gebouw van het Amsterdamse Lyceum liep ik langs een muur en trof een boogvormige houten deur die op slot zat. Ik liep terug, sloeg de hoek om en kwam bij het Valerius terras. Naast een stenen trap hing heen blauw emailen bordje met de welbekende tekst: ‘Verboden toegang. Artikel 461 Wetboek van